RUSKI INWALID

No 74.

PIĄTEK. 28 Marca. 1819 r.

CZYLI

WIADOMOŚCI WOJENNE.

Treść. Wiadomości Kraiowe z Petersburga Wiadomości Zagraniczne: Angliia. Australiia. Azyia Mnieysza. Turcyia. Rozmaitości.

WIADOMOŚCI KRAIOWE.

z Petersburga, 25 *Marca.*

Dnia 23. b. m. to iest w przeszłą Niedzielę znayduiący się tu Urzędnik dworu Perskiego *Mehmed Hassan Han*, opuszczaiący w krótce Petersburg, miał sczęscie otrzymać od N. Pana posłuchanie pożegnania.

Nayłaskawiey mianowani kawalerami orderu Stey Anny 1szey klassy: Hrabia *Lottum* Jenerał-Intendent woysk Pruskich z brylantami; Rzeczywisty Radca Stanu *Aweryn* bez brylantów.—Tegoż orderu drugiey klassy z brylantami. Radca Tayny Rządowy służby Pruskiey, *Miller*; Sekretarz poselstwa Baron *Multzan*, Sekretarz Poselstwa Hannowerskiego *Lafert*; i pełniący słułbę w udziele Ministra Spraw Wewnętrznych, Radca Kollegski *Rzymski Korsaków*.

WIADOMOSCI ZAGRANICZNE.

Angliia.

Wyprawa do bieguna Pólnocnego.

Krainy północne kuli naszey, są teraz przedmiotem zatrudnień wszystkich narodów żegluiących. Chociaż przedsięwzięcie Anglików, dążące do odkrycia północno-zachodniego, lub północno-wschodniego przeiazdu do bieguna północnego niewzięło pomyslnego skutku; to atoli nieprzeszkadza bynaymniey śmiałym Amerykąnóm do przedsięwzięcia nowego w tey mierze kroku. W krainach Europy północney iako to Danii, Rossyi, podobnież zwracaią szczególną uwagę na ten nieoboiętny przedmiot. Tym czasem Professor *Hanschtein* zrobił odkrycie w udziele teoretycznym niemniey ważne dla żeglarzów iak i ieografów. Od roku 1808 wyłącznie poświęcił swe zatrudnienia naukowe, magnetyzmowi kuli ziemskiey. Doszedł, że ta ma cztyry bieguny mognesowe i dwie osi, czyniące z osią ziemi kąty 28 i 30 stopni. Biegun północny iedney z tych osi leży ku północy zatoki Hudson, a południowy w morzu Jndyyskiem koło nowey Hollandyi. Drugi biegun północny, leży ku połnocy od Syberyi koło Nowey-Zemli, a iego odwrótny w morzu południowem ku zachodowi od Terra del Fuego. Te osi magnesowe co rok odmieniaią swe położenie i są przyczyną

nie dokładności strzałek magnesowych. Rzecz iest bardzo podobna, że takież osi przechodzą po drodze mleczney przez cały systemat świata.

z *Londynu*, 12 *Marca*.

Sir *Kraffort*, były poseł Angielski przy dworze Francuzkim, który niegdyś należał do zawarcia traktatu handlowego między temi dworami, umarł teraz nagle w Rotterdamie w 69 roku życia.

Na licytacyi książek, odbytey tu niedawno, sprzedano iedną z tragedyi *Schakespiera*, któ-rey pierwsza edycia wyszła w roku 1598 sprzedana była za 40 funtów szterlingów.

Z powodu nadzwyczaynego upadku ceny na bawełnę surową, wysłano z Liwerpool do Kalkuty umyslnych kommissyonerów, aby zatrzymali tam wysyłanie tego towaru. Ci Kommissanci pomimo to że większą połowę drogi maią odbyć lądem, obowiązali się dostać na mieysce przeznaczenia swoiego w przeciągu trzech miesięcy.

Pan *Koller*, októrym niedawno była wiadomość w rozmaitych pismach peryiodycznych, iakoby na drodze z Rzymu do Neapolu zabitym zastał od zbóyców, w rzeczy samey niebył od nich zabitym a tylko skaleczonym i ze wszelkiego iaki miał przy sobie maiątku wyzutym.

Australiia.

Wszystkie szczegółowe i dokładne doniesienia pomieszczone w gazecie Australskiey wydaiącey się w Sidney, są nowemi dowodami prawie niepodobnego do wiary wzrostu ludnosci, nadzwyczaynych postępów w oświeceniu i zawsze powiększaiącey się pomyslności tey piątey części swiata.

Mieszkańcy iey z zapałem i wytrwałością dążą do nabycia wszelkich użytecznych społeczeństwu ludzkiemu wiadomosci, i usiłuią stanąć na tymże stopniu oswiaty, co i nayznakomitsze w innych częsciach ziemi narody. Szkoły Lankastera i prace missyonarzów naypomyslnieysze i nawet same nadzieie przechodzące wydaią skutki. Wielu iuż z tych wyspiarzy umie czytać i pisać. Przyrodzenie ze zbytkiem prawie uposażyło ich w przedmioty nieiuż do potrzeb; lecz i do wygod życia. A tak niewiele potrzebuiąc czasu na uprawę roli, całkowicie go prawie obracaią na ćwiczenie się w rozmaitych naukach. Piszą zwyczaynie na Bananowych i Platanowych lisciach. Mało iest takich rodzin, któreby niemiały kilku osob posiadaiących naukę czytania i pisania. Handel także kraiowemi płodami idzie bardzo pomyslnie. Wiadomo, że trzcina cukrowa rosnie tam w wielkiey obfitosci, i mieszkańcy którzy dotąd patrzali na nią iako na rzecz bardzo oboiętną, znaią iuż teraz należytą tey rosliny cenę i uprawą iey pilnie się zatrudniaią. W przeciągu ociu lat ostatnich ludnosć tak znacznie się powiększyła, że w samym południowym Wallis liczą iuż 52,000 mieszkańców. Rynki i sklepy w Sidney zapełnione są rozmaitemi towarami Chińskiemi, Bengalskiemi i Europeyskiemi. Mnóstwo płodów, rękodzielni Angielskich przedaie się także za rozmaitą cenę. Porter którego oksewt w samym Londynie kosztuie 6 funtów i 5 szylingów, przedaie się w Sidney po sprowadzeniu go z tak daleka po 7 funtów i 10 szylingów. Z samey Austryi sprowadza się bydło rogate, i sprzedaie się bardzo wygodnie w *Isle de France*. Miara pszenicy w nowey osadzie niekosztuie nad 10 Szylingów, a naylepszą doyną krowę można kupić za dziesięć funtów szterlingów.

W nowym południowym Wallis zasadza się 145,000 dziesięcin ziemi ziemniakami, 1250, dziesięcin zasiewa się pszenicą, żytem i ięczmieniem, a 11,700 dziesięcin *maisem*. W temże mieyscu liczą koni 2850, 55,650 sztuk bydła rogatego; 66,700 owiec i 11,400 swiń. Ludnosć samego południowego Wallis wynosi 17,167 głów, a okręgu Dimen, 5214, ogółem 20,381 głów. Między tymi iest 4100 przestępców płci mężkiey, 1450 kobit i 850 ich dzieci. Liczba wygnańców powiększa się niezmiernie. W roku przeszłym przybyło ich z Brytanii i Jrlandyi 4000 męszczyn i 500 kobit. Wszystkich zatem mieszkańców licząc w to i wygnańców iest 25,000. W roku zaś 1812 Wszystkiego było tylko 12471. Wypada za tem że osada w miarę wzrostu ludnosci potrzebuie i powiększenia siły zbroyney, która dotychczas składała się tylko z 600 żołnierza, umieszczonego w dwóch głównych osadach okręgu *Dimen*. Równie też czuie się potrzeba ustanowienia sądów woiennych. iuż to dla zapobieżenia nieporządkom wewnętrznym, iuż dla przekrócenia częstych rozruchów zdarzaiących się między przestępcami. Kapitan *Kingh* popłynął niedawno na statku *Mermed* dla odkrycia brzegów zachodnich nowoy Hollandyi; Tymczasem Kapitan *Oksley* przeszedł iuż przez tak nazwane *Góry sinie* wewnątrz tego kraiu. Nowo założony bank

zapowiada także znaczne korzyści. Owce Hiszpańskie chowaią się w tym kraiu bardzo pomyślnie i ostatnią razą zebrano z nich mnóstwo wyborney wełny.

AZYIA MNIEYSZA.

Pismo z Smirny.

„Polityczne i handlowe znaczenie tego dawnego i znakomitego miasta, pochodzi poczęści z iego ludności dochodzącey 150,000 mieszkańców; częścią zaś z napływu rozmaitych narodów. Turcy, Zydzi, Grecy, Ormianie, Katolicy i Protestanci, mieszkaią tu każdy według swych zwyczaiów i sposobu życia. Stosunki tego miasta z prowincyiami wewnątrz Azyi niemniey są także znaczące. Są tam miasta znakomite z handlu i przemysłu iak n. p. Magnezyia, którego rękodzielnie w bardzo kwitnącym są stanie. Dolina którą Kasster oblewa liczy także wiele miast ludnych i handlowych, zamieszkanych przez Greków, czyniących wielkie postępy w rolnictwie i naukach.

Częste odwiedzania przez Europeyczyków, oswobodzenie wysp Jońskich i Akademiie tameczne, ney umysłnieysze sprawiły wpływy na obyczaie i oswiatę tak Europeyskich iak Azyiatyckich Greków. Jedna okoliczność może bydź dowodem do iakiego stopnia oswiecenie publiczne rozszerzyło się w grecyi. W Wiedniu wychodzi trzy dzienniki w ięzyku Greckim i wszystkie maią licznych prenumeratorów. Jeden z tych traktuie materyie polityczne, drugi ma za przedmiot literaturę, a trzeci podobnież mieszcząc artykuły Literatury, wybiera z nich naynowsze. Redaktor tego dziennika poswięca szczególnie swą prace przekładaniu rozmaitych artykułów Literatury Niemieckiey i innych narodów Europeyskich, które mieszcząc w swem pismie, czyni równie miłą, iak wielką przysługę Grekom, daiąc im wyobrażenie o rozmaitych umieiętnosciach i sztukach, które do takiey doskonałości doszły w Europie. Konsulowie Angielski i Rossyyski starannie dopomagaią temu przedsięwzięciu. To, iż tak nazwać można towarzystwo, naywięcey usłuży ziemiom leżącym po nad brzegiem morza Kaspiyskiego i Mingrelii, po części iescze błąkaiącym się w ciemnosciach bałwochwalstwa. Biskup Smirneński przykłada się także starannie do oswiaty tych narodów i z wielką usilnoscią stara się tam rozszerzyć i upowszechnić znaiomość Biblii w ięzyku Greckim. Ze Smyrny udałem się do *Gaywala*, gdzie się znayduie sławne gimnazyium, w którym biorą nauki 200 młodzieńców z rozmaitych stron Grecyi. Mieszkaią oni w wielkim czworobocznym gmachu, maiącym 72 pokoie. W tymże gmachu było do sprzedania wiele rękopismów Biblii w ięzyku Greckim. Z *Gaywala* udałem się prosto do Chios czyli Scio. Tu znaydnie się nierównie większe, obszernieysze w przedmiotach i bardziey kwitnące zaprowadzenie naukowe, składaiące się przynaymniey z 500 lub 600 uczniów. Sprawiedliwie za tem Chios poczytane iest za stolicę oswiaty nowych Greków. Te postępy należy przypisać równie tey wolności iaką się cieszą mieszkańcy tey wyspy, iak śmiałemu i wrodzonemu ich popędowi do rozmaitych gałęzi przemysłu i handlu. Biskup tey wyspy człowiek swiatły i uczony należał także do rozszerzenia towarzystwa bibliynego. Miasto i obwod *Gaywali* zaludnione samemi tylko Grekami, podobnież szczęśliwey kosztuie swobody, i liczy do 20,000 mieszkańców. Miasto to co miesiąc trzy razy ma zniesienia się ze Smyrną lądem; morzem zaś bardzo częste ma związki z Samos, Mityleną i innemi. W czasie mego pobytu w Gaywala przybyło tam dwóch młodzieńców z klasztoru góry Ateńskiey w celu ćwiczenia się w naukach. Młodzież zbiera tam się z rożnych stron Turcyi, ztamtąd zaś po skończonych naukach i zwiedzeniu przyległych wysp powraca znowu do ziemi rodzinney, gdzie w rozmaitych miastach Grecyi zakłada nowe szkoły, które coraz widoczniey upowszechniaią oswiatę. Toż samo powiedzieć można i o Chios tylko w nierównie wyższym stopniu. Wyspa ta maiąca 120,000 głow ludności, cieszy się nierównie większą wolnością, aniżeli iaka kolwiek inna pod władzą Ottomańską będąca. Osiadaią tam zwyczaynie bogaci kupcy, którzy przez długi przeciąg zwiedzaiąc rozmaite miasta Europy nawykli równie do wygod życia, iak do dobroczynności; tam to usunąwszy się od wszelkich interessów, kosztuią przyiemnosci życia i niescządzą swych bogactw na czynienie sobie podobnych szczęśliwemi. Londyn, Paryż, Liworna, Wiedeń, Petersburg, Moskwa, Odessa, Hamburg i wiele innych miast znacznieyszych, są w ustawicznych stosunkach i związkach z tą wyspą. Wielu nawet z obywateli Chios maią swe domy handlowe w pomienionych miastach. Oprok tego wszystkiego, co do rozszerzenia biblii wielka zachodzi

trudność, Turcy albowiem są nieprzyiaciołmi wszelkich xiąg drukowanych. Duchowieństwo Katolickie w Egipcie, Syryi a mianowicie w Jeruzalem mocno się także przeciwi rozszerzeniu biblii łacińskich i Włoskich, niepotwierdzonych przez Papieża. Lecz za to postępy towarzystwa tey Xięgi nierównie pomyślniey idą w Azyi mnieyszey północney, a szczególnie koło Dyarberku. &. &.

TURCYIA.

z Stambułu, 25 Lutego.

Kilku inspektorów, którzy byli wysłani dla wyporządzenia twierdz pogranicznych, powróciło znowu do tey stolicy.

Przed dwoma tygodniami, mieliśmy tu a nawet i w Pera kilka pożarów: lecz na szczęście skutki ich niebyły tak straszne, iak bywaią zwyczaynie w tey stolicy.

W przeciągu tego miesiąca zaraza bynaymniey się tu nieszerzyła, i stan zdrowia mieszkańców iest naieżycie zadowolniaiącym; między Grekami iednakże są iescze znaki tey klęski.

ROZMAITOŚCI.

Wychodzący w Bruxelli Dziennik *prawdziwy Liberalista* donosząc o nowem dziele Hrabiego *Segur* pod napisem: *Galeryia moralna i polityczna*, namienia, iż autor ten iest moralistą, którego wszyscy uczciwi ludzie kochać powinni, a politykiem, który się wszystkim światłym mężom podobać powinien. I tak naprzykład, gdy mówi o wdzięczności, o tey cnocie tem szacownieyszey, że się wszystkich innych domyślać każe, dowodzi, ile ią pogodzić można z duchem nawet stronnictwa i z przeciwiaiącemi się uczuciami. Przytacza z tego powodu zdarzenie sławnego *Menżykowa*, który w bitwie przelał krew dla ocalenia życia Monarchy swego *Piotra W.* Ulubieniec ten łączył do świetnych przymiotów wielkie wady; duma i chciwość iego nie znały granic; znaczne przywłaszczył był sobie summy należące do publicznego skarbu. Dowiedział się o tem Monarcha; *Menżyków* lękał się nieugiętey surowości iego; stepy Syberyi, długie wygnanie, topor, stawaią mu na myśli; krew się iego zapala. Jadąc do Monarchy zatrzymuie się w chatce, gdzie go febra porywa; zdaie mu się, że go wszyscy opuscili; wpada w malignę ale. . . człowiek ieden ma o nim staranie; głos ieden cieszy go. Był to głos *Piotra W.* Widok ten przywraca mu życie; łzy zalewaią twarz iego; pada do nóg podnoszącego go Monarchy; *Wielki Boże!* (zawoła) *Nayiaśnieyszy Panie, to Ty iesteś. — Tak iest od trzech tygodni nie opuściłem tego łóżka. — Jak to? przebaczyłes mi? nie wydałeś wyroku śmierci na zbrodniarza? — Nieszczęśliwy* (rzecze *Piotr* ściskaiąc go) *mógłżeś sądzić iż zapomnę, że mi życie ocaliłeś?*—Tak szlachetny postępek (dodaie P. *Segur*) czyliż nie zagładza wad zarzucanych Monarsze, który winien był cnoty swoie sobie samemu, wady swemu wiekowi, a sławę, własnemu ieniuszowi! Cnota, którą naypewniey w głębi duszy prawdziwie wielkiey znaleść można iest wdzięczność. Oto ieszcze drugi przykład: Xiąże *de. Nassau* wyświadczył był znakomite przysługi Panu *Zabiełło*, który się nayczulszą za to przyiaźnią wywdzięczał. Dnia pewnego u stołu w obecności licznych gości, Xiąże zagrzany winem i rozmową, obraził słowem nszczypliwem tego przyiaciela swoiego, który głębokie zachował milczenie. W kilka dni potem, Xiąże zdziwiony smutkiem iego, a przypominaiąc sobie uczynioną mu krzywdę, rzekł: *Przyznaię sam sobie winę; przyiaźń zabrania WPanu, uczynić mu zadosyć. Trzeba się nam bić.—Zezwalam*, odpowiada zimną krwią obrażony. Obie strony stawaią na placu, P. *Zabiełło* znany był z biegłości w trzelaniu; o kroków 30 byłby trafił w talar. Poiedynkuiący stawaią o kroków 12. *Zabiełło* maiący pierwszy strzał, mierzy długo, strzela i chybia. Zdziwiony Xiąże, rzuca swóy pistolet, biegnie do swego przyiaciela, bierze iego pistolet. rozpoznaie go, i mówi: *O nieba! będąc chybiony przeczułem, iż pistolety WPana były tylko prochem nabite. — Ach* (odpowiada *Zabiełło*) *czyż mogły bydź nabite kulami przeciw memu dobroczyńcy?* Oba przyiaciele uściskali się potem, a Xiąże *de Nassau* rozgłosił wszędzie to zdarzenie, które byłoby zagrzebane zostało w grobie *Zabiełły*, gdyby go serce przyiaciela nie było zgadło.

W PETERSBURGU

w drukarni woienney Głównego Sztabu JEGO CESARSKIEY MŚCI.